

تحلیل عوامل موثر بر سودآوری بانک‌های تجاری (مطالعه موردی: بانک رفاه)

حسن باقری *

* کارشناس ارشد اقتصاد و پژوهشگر سازمان تامین اجتماعی، ایران

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۵/۳/۳۱، تاریخ تصویب: ۱۳۸۶/۱/۲۹)

چکیده

عوامل تعیین‌کننده سودآوری بانک‌ها به دو گروه عوامل داخلی قابل کنترل مدیریت بانک و عوامل بیرونی فراتر از مدیریت بانک تفکیک شده‌اند. برای ترکیب عوامل مذکور و مطابقت آن با ادبیات سودآوری، شکل تابعی مناسب برای تحلیل سودآوری بانک‌ها را فرم خطی آن پیشنهاد می‌کنند. بنابراین با استفاده از یک مدل خطی رگرسیونی برای دوره زمانی (۸۰ تا ۱۳۶۲) عوامل موثر و تعیین‌کننده سودآوری بانک رفاه کارگران تخمین و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که مدیریت کارای هزینه‌ها یکی از توزیع‌گرهای با معنی برای سودآوری بالای بانک می‌باشد. علاوه بر آن دارایی‌های کنترلی و مدیریت تعهدات هم‌چنین تاثیر با معنی در سودآوری دارند. در میان عوامل بیرونی رشد اقتصادی نیز اثر مثبتی بر سودآوری بانک دارد و از طرف دیگر نرخ تورم با یک معنی‌داری پائین اثر معکوسی بر سودآوری داشته است.

واژه‌های کلیدی: سودآوری، عوامل داخلی، بانک رفاه، دارایی، بدهی

مقدمه

بانک‌ها از طریق ارائه خدمات بانکی به مشتریان کسب درآمد می‌نمایند که این از طریق جذب سپرده‌های مردم با نرخ بهره پائین و اعطای تسهیلات با نرخ بهره بالاتر و نتیجه اختلاف دو نرخ، عایدی بانک می‌باشد که به آن حاشیه سود و بهره گفته می‌شود، صورت می‌پذیرد. بنابراین هرچقدر بانک بتواند از مقیاس‌های اقتصادی استفاده کند سود حاصل از این عمل بیشتر خواهد بود. اما سودآوری بانک‌ها تحت تاثیر عوامل داخلی قابل کنترل مدیریت بانک و عوامل و شرایط اقتصادی حاکم بر کشورها و عوامل محیطی که بر آن تاثیر می‌گذارند، می‌باشد. لذا برای دوری از هر انحرافی عوامل موثر بر سودآوری به دو گروه اصلی: عوامل تعیین‌کننده داخلی و بیرونی تقسیم شده‌اند. عوامل داخلی، قابل کنترل مدیریت بانک می‌باشند و آنها اساساً انعکاس اختلاف در سیاست‌های مدیریتی بانک و تصمیم‌گیری در توجه به منابع و استفاده از مدیریت پرتفوی دارایی‌ها و بدهی‌ها، کیفیت سرمایه و مدیریت نقدینگی و هزینه‌ها هستند. انگیزه‌های بالای مدیریتی در انجام بهینه کارها در سودآوری بانک موثر است که می‌تواند به وسیله بررسی ترازنامه و حساب‌های صورت سود و زیان مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

اقدام ترازنامه روشن‌کننده و بیان‌کننده تصمیمات و سیاست‌های مدیریت بانک در ارتباط با ترکیب منابع و استفاده از وجوه می‌باشد. هم‌چنین کارایی مدیریت در ایجاد درآمدها و کنترل هزینه‌ها در حساب‌های صورت سود و زیان منعکس می‌شود. از طرف دیگر عوامل تعیین‌کننده بیرونی فراتر از مدیریت بانک هستند که به دو دسته عواملی که بیشتر بستگی به ویژگی بانک دارند مانند مالکیت و مقیاس بانک و عواملی که به شرایط اقتصادی حاکم بر کشور بستگی دارند مانند تورم، عرضه پول، شرایط تنظیمی و تعدیلی و سیاست‌های بانک مرکزی، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی تفکیک شده‌اند و سوالی که اینجا مطرح می‌گردد این است که آیا سودآوری بانک بیشتر تحت تاثیر عوامل داخلی قابل کنترل مدیریت می‌باشد و یا تحت تاثیر عوامل بیرونی؟

برای پاسخ‌گویی به این سوال بانک رفاه کارگران به عنوان یکی از شش بانک تجاری در کشور که ۹۴ درصد از سهام آن متعلق به سازمان تامین اجتماعی است و با حفظ شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری به انجام عملیات بانکی می‌پردازد، انتخاب گردید [۱]. و مقاله پیش‌رو در شش بخش اصلی تهیه و تنظیم شد.

بخش اول: پیشینه تحقیق، بخش دوم: روش‌شناسی و تعیین مدل، بخش سوم:

ویژگی متغیرها، بخش چهارم: تخمین و برآورد مدل، بخش پنجم: تشریح عوامل تعیین کننده معیار سودآوری (بازده دارایی‌ها) و بخش ششم: نتایج و پیشنهادات.

پیشینه تحقیق

بروک و شورت (Brock, Short, 1979) ارتباط بین نرخ‌های سود ۶۰ بانک و تمرکز در بازار بانکداری داخلی هر کشور را مورد بررسی قرار دادند. شواهد در این مقاله نشان می‌داد که تمرکز بیشتر منجر به نرخ‌های سود بالاتر می‌گردد اما به هر حال ضرایب کوچک نسبی متغیرهای تمرکز نشان می‌دهند که تغییرات بزرگ در میزان تمرکز بانک‌ها باعث کاهش اندک در نرخ‌های سود می‌شود [۱۰]. بورک (Bourke, 1989) در مطالعه‌اش عملکرد سودآوری بانک‌ها در ۱۲ کشور در اروپا و آمریکای شمالی با در نظر گرفتن عوامل تعیین کننده داخلی و خارجی اثرگذار بر آن را مورد بررسی قرار داد و بخاطر بعضی از مشکلات در مقایسه بین بانک‌ها در کشورهای متفاوت مفهوم ارزش افزوده را معرفی کردند و این تحقیق تاییدی برای فرضیه ریسک‌گریزی در بانک‌ها با درجه بالایی از توان بازار بود [۴]. مولینیوکس و سورتون (Molyneux, Thornton, 1992) عوامل تعیین کننده از عملکرد بانک‌ها در ۱۸ کشور اروپایی ما بین سال‌های ۱۹۸۶ تا ۱۹۸۹ را مورد بررسی قرار دادند. در این مطالعه روش بورک تکرار گردید و بیشترین تمرکز آنها بر بانک‌های با سایز بزرگ بود [۸].

استینهر و هیوونیر (Steinherr, Huvneers, 1994) در تمام مطالعه‌شان به بررسی دو قطب از سیستم‌ها پرداختند که یکی از آنها سیستم‌های براساس بانک و دیگری براساس بازار بود. آنها ما بین بانک‌های عمومی و بانک‌های تخصصی فرق گذاشتند و اثرات متغیرهای ساختاری و قوانین و مقررات را در تغییرپذیری عملکرد بانک مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که بانک‌های عمومی با نظارت و کنترل و ظرفیت بالا در جمع‌آوری اطلاعات می‌توانند به مبادله بهینه ریسک و بازده دست یابند و هم‌چنین براساس مطالعات تجربی نیز دریافتند، ارتباط رشد اقتصادی با متغیرهای مالی نشان می‌دهد، این متغیرها بسیار بااهمیت می‌باشند. [۱۱].

در مطالعه‌ای دیگر گرو، استان تون و موگام (Guru, Staunton, Mugam, 1999) براساس نمونه‌ای از ۱۷ بانک تجاری مالزی با استفاده از تحلیل عوامل تعیین کننده سودآوری در بانک‌های تجاری مالزی پرداخته اند. نتایج این تحقیقات نشان داد که در میان عوامل داخلی مدیریت تعهدات یک توزیع گر با معنی‌داری بالا در سودآوری بانک‌ها

بود و در میان عوامل بیرونی نرخ بهره بازار اثر معکوس و نرخ تورم اثر مثبتی در سودآوری بانک‌ها داشته است [۶].

روش شناسی و تعیین مدل

بررسی ادبیات سودآوری در مورد بانک‌ها نشان می‌دهد فرم تابعی برای تحلیل سودآوری فرم خطی می‌باشد. شورت و بروک چندین شکل تابعی را مورد بررسی قرار دادند و دریافتند که نتایج تولید مدل خطی به علت سادگی آن به خوبی هر فرم تابعی دیگر می‌باشد [۱۰]. در حمایت از این فرم خطی ویلیامز، مولینیوکس و سورنتن مدل خطی را در مطالعاتشان در زمینه سودآوری بانک مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دادند و آنها نیز به همان نتیجه فوق‌الذکر دست یافتند [۸ و ۱۲].

سودآوری بانک‌های تجاری هم‌چنین ممکن است از دوره‌های مختلف تجاری و دوران شکوفایی (رونق) اقتصادی و هم‌چنین کساد (رکود) اقتصادی تاثیر پذیرد. هم‌چنین می‌توان انتظار داشت که تغییرات شرایط اقتصادی از یک سال به سال دیگر بر سودآوری بانک تاثیر بگذارد. در این بررسی اثر زمانی و هم‌چنین شرایط تنظیمی و تعدیلی و سیاست‌های بانک مرکزی و هم‌چنین تاثیرات جنگ بر اقتصاد ایران که می‌تواند تاثیر به‌سزایی در عدم رشد کشور داشته باشد توسط متغیرهای مجازی در مدل خطی سودآوری بانک نشان داده شده است.

در این مطالعه دو مدل خطی محدود شده^۱ و محدود نشده مورد بررسی قرار گرفته است که در مدل محدود شده تاثیر عوامل بیرونی بر مدل در نظر گرفته نمی‌شود و به صورت مدل (۱) بیان می‌گردد.

$$Y_t = \beta_0 + \sum_{k=1}^k \beta_k X_{kt} + \varepsilon_t \quad (1)$$

Y_t : متغیر وابسته که معیار سودآوری بانک می‌باشد.

X_t : متغیرهای مستقل که بر سودآوری تاثیر می‌گذارند.

ε_t : جمله خطای رگرسیون می‌باشد.

K: تعداد متغیرهای مستقل

^۱ Restricted

مدل محدود نشده که به وسیله رگرسیون (۲) نشان داده شده است تاثیر عوامل بیرونی را نیز بر مدل سودآوری لحاظ داشته است.

$$Y_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^N \alpha_i D_{it} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kt} + \sum_{l=1}^M \beta_l X_{lt} + \varepsilon_t \quad (2)$$

D_{it} : متغیرهای مجازی

N: تعداد متغیرهای مجازی

Y_t : متغیر وابسته که معیار سودآوری بانک می باشد

X_{kt} : متغیر بیرونی

K: تعداد متغیر بیرونی

X_{lt} : متغیر داخلی

M: تعداد متغیر داخلی بانک

ویژگی متغیرها

الف) متغیر وابسته

در این مطالعه از بین چهار معیار سودآوری بانک‌های تجاری که در زیر بیان شده است مقیاس بازدهی دارایی‌ها (سود قبل از مالیات به دارایی‌های کل) مورد بررسی قرار گرفته است.

سود قبل از مالیات به عنوان درصدی از دارایی‌های کل (بازده دارایی‌ها)

سود بعد از مالیات به عنوان درصدی از دارایی‌های کل

سود قبل از مالیات به عنوان درصدی از حقوق صاحبان سهام (بازده سرمایه)

سود بعد از مالیات به عنوان درصدی از حقوق صاحبان سهام

در مطالعات سودآوری بانک، نسبت‌هایی که در بالا گفته شد به عنوان معیارهای سودآوری بانک می‌باشند. در تحلیل‌های سری زمانی از قبیل این که ارزش واقعی سودها ممکن است به وسیله نرخ‌های تورم در زمان‌های مختلف تغییر کنند بسیار اهمیت دارد. انتخاب نسبت سودآوری به هدفی که از معیار سودآوری داریم بستگی دارد. بازده دارایی‌ها^۱ که نسبت سود قبل از مالیات به دارایی‌های کل می‌باشد چگونگی مفید بودن و

1. Return on Asset

کفایت مدیریت بانک در استفاده از دارایی‌های کل بانک را نشان می‌دهد. علاوه بر این تنزیل سود بعد از مالیات به دارایی‌های کل و هم‌چنین محاسبه تغییرات در حجم سودها ممکن است مرتبط با مقیاس بانک باشد. بازده حقوق صاحبان سهام^۱ نسبت سود قبل از مالیات به حقوق صاحبان سهام می‌باشد که حقوق صاحبان سهام شامل سرمایه، اندوخته‌ها و تعدیلات سنواتی سود می‌باشد. دارایی‌های کل و سرمایه حقوق صاحبان سهام بکلی ممکن است در سرتاسر سال ثابت باشد که در این بررسی از ارزش متوسط صورت ترازنامه در پایان سال استفاده شده است.

در بحث مربوط به سودهای قبل از مالیات و بعد از مالیات از آنجائیکه تمام بانک‌ها موظف به پرداخت مالیات می‌باشند، پس به هر حال اگر وضع مالیات به‌عنوان هزینه بانک‌ها بررسی شوند، پس سودهای بعد از مالیات اساساً یک معیار مناسب‌تری از عملکرد بانک را ارائه می‌کنند.

ب) متغیرهای مستقل

قبل از اینکه ما به مشخص کردن متغیرهای مستقل بپردازیم، بد نیست که به بررسی یک بحث کوتاه و مختصری از عوامل داخلی و بیرونی که ممکن است بر سودآوری بانک تاثیر بگذارند بپردازیم:

در این زمینه عوامل ضروری کنترل مدیریت بانک تاثیر به‌سزایی در سودآوری بانک خواهند داشت. نرخ‌های بهره، کارمزد وام‌ها و شکل‌های مختلف سپرده‌ها انتظار می‌رود که بر سودآوری بانک تاثیر گذار باشند [۵]. هم‌چنین درآمدهای بهره‌ای و هزینه‌های بهره‌ای نیز تاثیر به‌سزایی در سودآوری دارند. بنابراین حجم وام‌ها و تسهیلات پرداختی و حجم شکل‌های مختلف سپرده‌ها به ترتیب به‌عنوان معیار کارایی دارایی‌ها و مدیریت پرتفولیوی بدهی‌ها استفاده می‌شوند. در تجارت واسطه‌گری‌های مالی فرم‌های مختلف از ریسک از قبیل نرخ بهره و ریسک اعتباری (اعتبارات) در زمینه سودآوری یک بانک به‌گرایش مدیریت آن به سوی ریسک وابسته می‌باشد.

البته مطالب فوق‌الذکر صحیح به‌نظر می‌رسد اما در پاراگراف دوم تاکید گردیده که اگر به‌عنوان هزینه تلقی گردد سود بعد از مالیات معیار مناسب‌تری می‌باشد و در ارائه مدل

نیز از سود قبل از مالیات به عنوان متغیر وابسته استفاده شده است.

بانک‌هایی با نسبت‌های سرمایه به دارایی بالاتر دارای ایمنی و امنیت مناسب حتی در حوادث و بحرانهای اقتصادی، زیان‌ها یا بازپرداخت بدهی‌ها و هم‌چنین انحلال آنها هستند. فرضیه متعارف و مشخص ریسک- بازدهی به عنوان یک ارتباط منفی مابین نسبت سرمایه به دارایی و سودآوری بانک بکار می‌رود که نشان می‌دهد که نگهداری بیش از حد سرمایه و نقدینگی باعث کاهش ریسک و کاهش بازدهی مورد انتظار هر بانک می‌شود. سانتومر در تحقیقاتش نشان داد که در شرایط خاص اقتصادی و در زمان مقررات و آیین‌نامه‌های خاص در هر کشور شرایطی ایجاد می‌شود که بانک‌ها می‌بایست کفایت سرمایه خود را افزایش دهند که در این شرایط افزایش نسبت سرمایه به دارایی آن می‌تواند باعث کاهش ریسک گردد [۳].

البته این ممکن است بانک‌ها را به پذیرش ریسک بیشتر در پرتفولیوی دارایی‌هایشان به وسیله افزایش پرداخت اعتبارات و تسهیلات و وام‌ها به امید حداکثر کردن بازدهی‌های مورد انتظار و افزایش درآمد بانک تحریک کند. بنابراین احتمال رابطه مثبت بین نسبت سرمایه به دارایی‌ها و سودآوری بانک می‌تواند وجود داشته باشد. در دوره‌های مدیریت نقدینگی از آنجائیکه بانک‌ها حجم اعتبارات خودشان را به وسیله تغییر شکل سپرده‌های کوتاه مدت به اعتبارات بلند مدت گسترش می‌دهند، آنها دائماً با ریسک‌های مرتبط با سررسید نامتناسب بدهی‌های مربوط به سودهای پرداختی به سپرده‌ها و احتمال عدم بازپرداخت بدهی‌ها و وام‌های پرداختی مواجه می‌شوند. به منظور جلوگیری از زیان ناشی از بحران نقدینگی که به مشکلات مربوط به ناتوانی در بازپرداخت بدهی‌ها منجر می‌شوند، بانک‌ها اغلب دارایی‌های نقدینه نگهداری می‌کنند که به آسانی قابل تبدیل به نقد باشند. بهر حال دارایی‌های نقدینه با نرخ‌های پائین بازدهی مرتبط هستند. از این رو نقدینگی بالا انتظار می‌رود که با سودآوری پائین همراه باشد.

در بحث قبلی که شامل تحقیق مولینو کس بود نشان داد که ارتباط معکوس ضعیفی مابین نقدینگی و سودآوری بانک می‌باشد [۸]. اما نتایج بورکی نشان داد که یک ارتباط مثبت معنی‌داری مابین نقدینگی و سودآوری وجود دارد و این تضاد یافته‌ها شاید در اختلاف تقاضای با کشش برای وام در دو نمونه باشد [۴].

دیگر عامل داخلی که می‌توان انتظار داشت که یک اثر معنی‌داری در سودآوری داشته باشد کارایی مدیریت هزینه‌ها می‌باشد. ارتباط مابین هزینه و درآمد ممکن است به صورت

یک رابطه مستقیم ظاهر شود. به هر حال حجم فعالیت‌های تجاری بالاتر و از این رو درآمدهای بالاتر ممکن نیست مگر با هزینه‌های بالاتر. بنابراین به منظور دسترسی به کارایی بالاتر بانک‌ها در مدیریت هزینه‌ها کاهش هزینه‌ها به وسیله تنوع در سطوح فعالیت بانک می‌تواند ضروری باشد. در مطالعه هیونیرس، استینهر هزینه‌های کل بانک به دارایی‌های کل به عنوان معیار کارایی مدیریت هزینه‌های بانک انتخاب شده است که هزینه هر واحد پولی دارایی‌ها را نشان می‌دهد [۱۱].

۱. عوامل بیرونی

علاوه بر این عوامل داخلی، سودآوری بانک به وسیله عوامل بیرونی تاثیر می‌پذیرد. برای مثال بازار وام‌ها و سپرده‌ها ممکن است به وسیله کاهش رشد اقتصادی تاثیر بپذیرد و این اساساً بر سودآوری بانک تاثیر می‌گذارد. تا آنجا که بانک‌ها و دیگر واسطه‌گری‌های مالی با این تغییرات شرایط بازار مرتبط هستند که هم از طرف دارایی‌ها و هم از طرف بدهی‌ها می‌تواند اندازه گیری شود.

در این زمینه از آنجائیکه پرتفولیوی دارایی‌های بانک بستگی به پرتفولیوی بدهی‌ها برای اهداف و مقاصد بانک دارد رشد بازار به وسیله رشد حجم نقدینگی که به عنوان کل جریان اسکناس و مسکوک و سپرده‌های دیداری و سپرده‌های قرض الحسنه و سپرده‌های مدت دار می‌باشد بیان می‌شود. بورک پیشنهاد کرد که اگر به طور ویژه رشد کل بازار همراه با موانع داخلی شود ممکن است تولید بالقوه بانک‌ها، عواید و سودهای بالاتر به همراه آورند [۴]. رشد اقتصادی بعد از سال‌های جنگ از سال ۱۳۶۷ که منفی $3/4\%$ بود به $4/2\%$ در سال ۱۳۶۸ و در سال ۱۳۸۰ به $4/7\%$ رسید [۲]. می‌توان انتظار داشت که می‌تواند تاثیر مثبتی در سودآوری بانک داشته باشد.

یکی از عوامل بیرونی دیگر که می‌تواند در سودآوری بانک تاثیر بگذارد سهم بازار از کل شبکه بانکی کشور می‌باشد. سهم بازار می‌تواند به عنوان یک معیار رقابتی در بین بانک‌ها باشد. پس یک تغییر در سهم بازار می‌تواند در سود بالقوه بانک مؤثر باشد. معیار سپرده از کل سپرده بانک‌های تجاری می‌تواند به عنوان معیار سهم بازار بانک بیان شود. تغییر شرایط بازار با تاثیر در نرخ بهره بازار و اساساً در سودآوری بانک تاثیر مستقیم دارد. به هر حال مشکل تعیین معیار مناسب نرخ بهره بازار می‌باشد. دیگر شرایط محیطی که ممکن است در هزینه‌ها و درآمد بانک تاثیر بگذارد، تغییر در سطح قیمت یا شرایط تورمی در اقتصاد است.

پری (۱۹۹۲)^۱ در بررسی زیان‌ها و عواید بانک از تورم نتیجه‌گیری کرد که اثر تورم در عملکرد بانک بستگی به این دارد که آیا تورم پیش‌بینی شده است یا خیر؟ اگر تورم کاملاً پیش‌بینی شده و نرخ‌های بهره با توجه به آن تنظیم شده‌اند، در نتیجه افزایش درآمدها رشد آنها سریع‌تر از هزینه‌ها می‌شود و این یک تاثیر مثبت بر سودآوری بانک دارد [۹].

به هر حال، اگر تورم پیش‌بینی شده نیست و بانک‌ها در تعدیل نرخ‌های بهره‌شان کند هستند. پس این احتمال وجود دارد که هزینه‌های بانک سریع‌تر از درآمدهای آن افزایش یابند و از این رو بر سودآوری بانک تاثیر معکوس داشته باشد.

البته با توجه به تورم پیش‌بینی نشده در ایران و نرخ‌های سود دریافتی دستوری که توسط بانک مرکزی تعیین می‌شود. پس باید اثر تورم بر سود بانک تاثیر عکس داشته باشد که به بررسی آن خواهیم پرداخت.

اندازه بانک نیز هم‌چنین به عنوان متغیر مستقل برای صرفه‌جویی‌های مرتبط یا عدم مرتبط با مقیاس در نظر گرفته می‌شود. که تحقیقات اخیر مانند آرنولد و هجستاد^۲ (۱۹۷۷) به بررسی مقیاس بانک در مدل سودآوری پرداخته‌اند دریافتند که تنوع تولیدات و عطای وام‌ها و تسهیلات بیشتر و هم‌چنین دسترسی بانک‌های با مقیاس بزرگ‌تر به بازارهای دارایی که در دسترس بانک‌های با مقیاس کوچک نیست می‌تواند بر سودآوری تاثیر مثبت داشته باشد [۷].

اما آیا این در ایران می‌تواند صحیح باشد که در قسمت بعد توضیح داده خواهد شد. دارایی‌های کل بانک به عنوان شاخص برای مقیاس بانک می‌باشد. به هر حال از آنجایی که متغیرهای وابسته دیگر در مدل از قبیل بازده دارایی‌ها به وسیله دارایی‌های کل تنزیل می‌شوند، شامل کردن دارایی‌های کل در دوره‌های جداگانه به عنوان متغیر مستقل نمی‌تواند مناسب باشد. از این رو قبل از وارد شدن در مدل تغییر شکل می‌یابد. پس لگاریتم دارایی‌های کل در مدل به عنوان شاخص مقیاس بانک در نظر گرفته می‌شود.

تغییرات در شرایط تعدیلی و سیاست‌های بانک مرکزی (سیاست‌های پولی انبساطی و انقباضی) نیز می‌تواند تاثیر بالقوه در سودآوری بانک داشته باشد.

¹ Perry
² Arnold, Heggstad

ج) تعیین متغیرهای مستقل**۱. عوامل تعیین کننده داخلی**

الف) ترکیب دارایی که شامل متغیرهای زیر می‌باشند:

LOTA: وام‌ها و تسهیلات پرداختی به عنوان درصدی از دارایی‌های کل

INTA: سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار و اوراق مشارکت به عنوان درصدی از

دارایی‌های کل

SUBTA: سرمایه‌گذاری مستقیم و مشارکت حقوقی طرح‌های ساختمانی به عنوان

درصدی از دارایی‌های کل

ب) ترکیب سپرده‌ها

CATD: سپرده‌های قرض‌الحسنه جاری و سایر سپرده‌های دیداری به عنوان درصدی از

کل سپرده‌های بانک

SMP: سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز و مدت‌دار به عنوان درصدی از کل سپرده‌های بانک

ج) سرمایه

CRTA: سرمایه و اندوخته‌ها و ذخائر و تعدیلات سنواتی سود (حقوق صاحبان سهام)

به عنوان درصدی از دارایی‌های کل

د) نقدینگی

LIQ: نسبت وام‌ها و تسهیلات پرداختی به عنوان درصدی از سپرده‌های بانک

ذ) مدیریت هزینه‌ها

TETAL: هزینه‌های کل بانک (کارکنان و اداری و عمومی) به عنوان درصدی از

دارائی کل

۲. عوامل تعیین کننده بیرونی

INF: (نرخ تورم) درصد تغییر سالانه در شاخص قیمت خرده فروشی (مصرف کننده)

LTA: مقیاس بانک = لگاریتم دارایی‌های کل بانک

DUMI: متغیر مجازی دوره سیاست‌های پولی انبساطی به طوری که برای سال‌های

۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ عدد یک و برای مابقی سال‌ها صفر قرار داده‌ایم.

DUM: متغیر مجازی برای سال‌های دوران جنگ تحمیلی که اثرات سوء بر اقتصاد

کشور و همچنین بر سودآوری بانک‌ها تاثیر منفی گذاشته است. به طوری که برای

سال‌های ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۶ یک و برای مابقی سال‌ها عدد صفر قرار داده‌ایم.

نگاره (۱): مقایسه متغیرهای بانک‌های داخلی و خارجی

شرح	سود قبل از مالیات به کل دارایی	هزینه‌های غیرنهرهای به کل دارایی	حقوق صاحبان سهام به کل دارایی	وام‌ها و تسهیلات به کل دارایی	اقیانوسیه ×		آسیا ×	
					نیوزلند	استرالیا	تایلند	سنگاپور
رفاه	۰/۰۱۲	۰/۰۳۴	۰/۰۳۸	۰/۰۶۱				
تجارت	۰/۰۰۴۹	۰/۰۲۲	۰/۰۲۸	۰/۰۴۹				
سپه	۰/۰۰۱۶	۰/۰۲۰	۰/۰۲۶	۰/۰۴۸				
صادرات	۰/۰۰۰۹	۰/۰۱۰	۰/۰۱۳	۰/۰۲۰				
ملت	۰/۰۰۲۷	۰/۰۲۰	۰/۰۲۴	۰/۰۳۵				
ملی	۰/۰۰۱۰	۰/۰۲۳	۰/۰۲۳	۰/۰۴۰				
متوسط ××	۰/۰۰۳۳	۰/۰۲۰	۰/۰۲۰	۰/۰۳۵				
	۰/۰۰۳۳	۰/۰۲۰	۰/۰۲۴	۰/۰۴۰				
	۰/۰۰۱۰	۰/۰۲۰	۰/۰۲۶	۰/۰۴۰				
	۰/۰۰۱۰	۰/۰۲۰	۰/۰۲۶	۰/۰۴۰				
	۰/۰۰۱۴	۰/۰۲۰	۰/۰۲۶	۰/۰۴۰				

ادامه نگاره (۱): مقایسه متغیرهای بانک‌های داخلی و خارجی

شرح	آسیا ×					اروپا ×						
	مالزی	کره	اردن	ژاپن	هند	انگلیس	سوئیس	سوئد	نروژ	اتریش	هلند	ایتالیا
سود قبل از مالیات به کل دارایی	۰/۰۱۶	۰/۰۰۳	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۱۴	۰/۰۱۵	۰/۰۰۴	۰/۰۰۷	۰/۰۰۰	۰/۰۰۷	۰/۰۰۱
هزینه‌های غیرنرم‌مای به کل دارایی	۰/۰۲۸	۰/۰۲۶	۰/۰۲۵	۰/۰۱۴	۰/۰۲۸	۰/۰۲۸	۰/۰۴۵	۰/۰۲۲	۰/۰۲۳	۰/۰۲۳	۰/۰۲۴	۰/۰۳۰
حقوق صاحبان سهام به کل دارایی	۰/۱۱۵	۰/۰۸۴	۰/۰۹۳	۰/۰۳۸	۰/۰۵۳	۰/۱۳۵	۰/۱۷۳	۰/۰۵۶	۰/۰۵۰	۰/۰۷۰	۰/۰۶۰	۰/۰۶۰
وام‌ها و تسهیلات به کل دارایی	۰/۶۸	۰/۵۵	۰/۴۳	۰/۷	۰/۴۴	۰/۳۸	۰/۵۲	۰/۳۹	۰/۷۷	۰/۴۲	۰/۴۵	۰/۴۵

ادامه نگاره (۱): مقایسه متغیرهای بانک‌های داخلی و خارجی

شرح	آمریکای شمالی و مرکزی *					اروپا ×					
	آمریکا	مکزیک	کانادا	گواتمالا	هندوراس	پاناما	دانمارک	فنلاند	فرانسه	یونان	ایرلند
وام‌ها و تسهیلات به کل دارایی	۰/۰۶	۰/۰۵۶	۰/۰۶۹	۰/۰۴۸	۰/۰۵۵	۰/۰۶۳	۰/۰۵۲	۰/۰۴۴	۰/۰۴۹	۰/۰۳۹	۰/۰۴۹
حقوق صاحبان سهام به کل دارایی	۰/۰۱۷	۰/۰۱۷	۰/۰۱۶	۰/۰۱۶	۰/۰۱۰	۰/۰۱۰	۰/۰۱۰	۰/۰۰۷	۰/۰۱۰	۰/۰۰۷	۰/۰۱۴
هزینه‌های غیرنهرهای به کل دارایی	۰/۰۳۳	۰/۰۴۶	۰/۰۲۰	۰/۰۵۰	۰/۰۴۴	۰/۰۲۰	۰/۰۳۵	۰/۰۲۳	۰/۰۳۶	۰/۰۰۴	۰/۰۱۱
سود قبل از مالیات به کل دارایی	۰/۰۱۷	۰/۰۱۲	۰/۰۰۳	۰/۰۰۹	۰/۰۳۱	۰/۰۱۵	۰/۰۱۳	-۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	۰/۰۰۹	۰/۰۰۱

ادامه نگاره (۱): مقایسه متغیرهای بانک‌های داخلی و خارجی

شرح	آمریکای شمالی *						
	پاراگوئه	کلمبیا	پرو	پولیوی	شیلی	اکوادور	آرژانتین
وام‌ها و تسهیلات به کل دارایی	۰/۵۴	۰/۵۰	۰/۵۰	۰/۸۶	۰/۵۴	۰/۳۰	۰/۳۵
حقوق صاحبان سهام به کل دارایی	۰/۱۳۷	۰/۱۶۰	۰/۱۲۱	۰/۱۱۱	۰/۱۵۵	۰/۳۴۱	۰/۸۶۱
هزینه‌های غیربهره‌م‌ای به کل دارایی	۰/۰۶۷	۰/۰۸۳	۰/۰۷۲	۰/۰۴۵	۰/۰۳۱	۰/۰۷۸	۰/۰۶۸
سود قبل از مالیات به کل دارایی	۰/۰۲۳	۰/۰۰۲	۰/۰۱۸	۰/۰۱۴	۰/۰۰۶	۰/۰۱۸	-۰/۰۰۴

× آمار کشورهای خارجی از Bankscope استخراج شده و متوسط سال‌های مابین (۹۷-۱۹۹۰) است.
 ×× متوسط کل کشورها است.

تخمین و برآورد مدل

در این تحقیق در قدم اول به تخمین عوامل داخلی موثر بانک که بر سودآوری تاثیر دارند با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی (OLS) در دوره مابین (۸۰-۱۳۶۲) پرداخته شده است. این عوامل که عوامل تعیین کننده قابل کنترل مدیریت بانک می‌باشد که با نظارت و مدیریت صحیح و کارآمد می‌تواند به افزایش سودآوری بانک بپردازد. در این بررسی به تخمین عوامل موثر بر متغیر سود قبل از مالیات/ دارائی های کل اقدام شده است.

$$btta = -0/04 + 0/1Lota + 0/032Catd - 0/033Liq + 0/13Crta - 0/17Tetal + 0/012Inta - 0/45AR(2)$$

$$(-6/1) \quad (11/3) \quad (5/6) \quad (-5/5) \quad (4/6) \quad (-2/7) \quad (1/01) \quad (-2/37)$$

(۱)

$$R^2 = 0/95 \quad R^{-2} = 0/92 \quad DW = 2/3 \quad F = 26/5 \quad Prob = 0$$

ضرایب داخل پرانتز متغیر t می‌باشد. هم چنین متغیر AR(2) نشان می‌دهد که در جزء اخلاص مدل خود همبستگی از درجه (۲) وجود دارد که با قرار دادن AR(2) آنرا رفع کرده ایم.

در قسمت بعد با توجه به اینکه متغیر مستقل Inta معنی داری پائینی در مدل دارد آن را از مدل حذف و معادله (۲) تخمین زده شده است که به صورت زیر می‌باشد:

$$btta = -0/042 + 0/1Lota + 0/032Catd - 0/033Liq + 0/13Crta - 0/16Tetal - 0/37AR(2)$$

$$(-6) \quad (10/9) \quad (5/5) \quad (-5/58) \quad (4/7) \quad (-2/5) \quad (-2/1)$$

(۲)

$$R^2 = 0/95 \quad R^{-2} = 0/92 \quad DW = 2/27 \quad F = 31 \quad Prob = 0$$

الف) کافی بودن متغیرهای داخلی

یکی از سؤالاتی که در ارتباط با عوامل تعیین کننده داخلی این است که آیا عوامل تعیین کننده داخلی به تنهایی برای تشریح سودآوری بانک کفایت می‌کنند. اگر این چنین

است پس بنابراین تا آنجایی که به سودآوری مربوط می‌باشد. مدیریت می‌تواند عملکرد بانک را کنترل کند.

به منظور آزمایش برای کفایت عوامل تعیین‌کننده داخلی بانک مدل‌های سودآوری برای معیار بازده دارایی که شامل عوامل داخلی و خارجی می‌باشند، با استفاده از آزمون F تست می‌شود.

$$F = \frac{[RSS_R - RSS_{UR}] / M}{RSS_{UR} / N - K}$$

M: تعداد محدودیت‌های خطی در مدل محدود شده

N: تعداد کل مشاهدات

K: تعداد پارامترها در مدل محدود نشده

RSS_R : مجموع مربعات باقیمانده‌های مدل محدود شده

RSS_{UR} : مجموع مربعات مدل محدود نشده

هدف از تست فوق اساساً تعیین معنی‌داری مشترک متغیرهای حذف شده در مدل محدود شده می‌باشد. فرض این است که متغیرهای حذف شده هیچ تاثیر معنی‌داری در متغیر وابسته ندارند. پس مجموع مربعات خطاهای مدل محدود شده خیلی تفاوتی با مجموع مربعات خطاهای مدل محدود نشده نخواهند داشت. در این مورد ارزش $[RSS_{UR} - RSS_R]$ می‌تواند کوچک و در نتیجه ارزش F پائین که نشان می‌دهد متغیرهای حذف مشترکاً از لحاظ آماری معنی‌دار نیستند. بنابراین تنها زمانی مدل محدود شده رد می‌شود که F محاسباتی در سطح معنی‌داری $\alpha\%$ از ارزش بحرانی $F_{\alpha, M, N - K}$ (جدول) بیشتر باشد.

F برای آزمون فرضیه زیر به کار می‌رود:

فرضیه

H_0 : فقط متغیرهای داخلی برای تشریح سودآوری بانک کفایت می‌کنند.

H_1 : متغیرهای داخلی تنها برای تشریح سودآوری بانک کفایت نمی‌کنند.

نگاره (۲)

نتایج آزمون برای کفایت متغیرهای داخلی مدل سودآوری					
نتیجه	ارزش F بحرانی در سطح معنی داری ۰.۵٪	آماره F	RSS_R	RSS_{UR}	متغیر وابسته
فرضیه H_0 رد می‌شود	۳/۶۳	۱۱/۷۳	$۱/۷۹ \times ۱۰^{-۵}$	$۲/۸۸ \times ۱۰^{-۶}$	Btta

از نتایج آزمون بالا می‌توان دریافت که متغیرهای بیرونی اثر معنی داری در معیار سودآوری بازده دارایی دارند. حقیقتاً معیارهای کارایی این مدیریت در کاربرد منابع در دسترس برای کسب سود کافی نمی‌باشند. بنابراین نه تنها متغیرهای داخلی، هم‌چنین متغیرهای خارجی نیز بر سودآوری بانک موثر می‌باشند. متغیرهای خارجی که وابسته به زمان می‌باشند و عوامل معنی داری هستند سودآوری بانک را تحت تاثیر خود قرار می‌دهند و باید در مدل‌های سودآوری بانک محاسبه شوند. تخمین مدل محدود نشده سودآوری به صورت معادله (۳) می‌باشد:

$$\begin{aligned}
 btta = & -0/21 + 0/049Lota + 0/025Catd - 0/017Liq + 0/18Crta - \\
 & 0/119Tetal - 0/0045Dum + \\
 & \quad (-۴/۲) \quad (۷/۶) \quad (۶/۸) \quad (-۵/۷) \quad (۱۱/۶) \quad (-۲/۷) \quad (-۳/۶) \\
 & 0/031ggdp - 0/047Dum1 - 0/0056Inf - 0/096ma(2) \\
 & \quad \quad \quad (۴/۶) \quad (-۴/۳) \quad (-۱/۶) \quad (-۲۷) \\
 R^2 = & 0/995 \quad R^{-2} = 0/988 \quad DW = 2/2 \quad F = 147 \quad Prob = 0
 \end{aligned}$$

از آنجا که اطلاعات مورد استفاده برای مدل سودآوری بانک، به شکل سری زمانی هستند، شائبه جعلی بودن روابط تخمین زده شده می‌رود. این شک از آنجا ناشی می‌شود که در روش‌های سنتی و معمول اقتصادسنجی برای برآورد ضرایب الگو با استفاده از داده‌های سری زمانی فرض بر این است که متغیرهای الگو «مانا» هستند. چون اطلاعات

مورد استفاده در این مطالعه به صورت سری زمانی است و در اغلب سری‌های زمانی این امکان وجود دارد که متغیرها هم جهت با یکدیگر حرکت کنند و به دلیل نامانایی آنها برآورد به یک رگرسیون کاذب منجر شود. زیرا در متغیرهایی که از روند برخوردارند این گرایش دیده می‌شود که حتی در مواردی که یک رابطه اقتصادی معناداری بین آنها وجود ندارد همبستگی شدیدی را نشان می‌دهند. پس بنابراین ضرورت آزمون مانایی این سری‌های زمانی وجود دارد.

این روش به این صورت است که ابتدا معادلات رگرسیونی به روش OLS برآورد می‌شود و جملات خطای آن به دست می‌آید. سپس به روش «دیکی فولر (DF)» یا «دیکی فولر تعمیم یافته (ADF)» ناپایی جملات خطا آزمون می‌شود. اگر جملات خطا «مانا» باشند، نتیجه گرفته می‌شود که رگرسیون تخمین زده شده کاذب نیست و به ضرایب «t» به دست آمده می‌توان اطمینان کرد.

نگاره (۳)

نتایج آزمون برای تست پایایی جملات خطا							
نتیجه	فرضیه H_0 سری ناماناست H_0	آماره دیکی فولر تعمیم یافته برای پسماندها آماره مکینون	ارزش بحرانی			معادله	ردیف
			٪۱	٪۵	٪۱۰		
رگرسیون کاذب نیست	در سطح ٪۹۵ رد می‌شود	-۳/۳	-۴/۰۱	-۳/۱	-۲/۶	(۱)	الف
رگرسیون کاذب نیست	در سطح ٪۹۰ رد می‌شود	-۲/۷۲	-۴/۰۱	-۳/۱	-۲/۶	(۲)	ب
رگرسیون کاذب نیست	در سطح ٪۹۹ رد می‌شود	-۴/۳۶	-۳/۹	۳/۰۶	۲/۶۷	(۳)	پ

تشریح عوامل تعیین کننده معیار سودآوری (بازده دارایی‌ها)

در معادلات سودآوری متغیرهای سرمایه‌گذاری مستقیم و طرح‌های ساختمانی به دارایی‌های کل (Subta) و سپرده‌های پس‌انداز و مدت دار به عنوان درصدی از کل سپرده‌های بانک (Smp) و لگاریتم دارایی‌های کل که به عنوان مقیاس بانک می‌باشد (Lta) را به خاطر اینکه از لحاظ آماری معنی‌دار نبودند از مدل حذف شده‌اند.

در بررسی تخمین تابع سودآوری در بانک رفاه از ترکیب دارایی‌ها، وام‌ها و تسهیلات اعطائی به طور معنی‌داری سودآوری بانک را توضیح می‌دهد. البته با توجه به ترکیب

تسهیلات که شامل تسهیلات عقود اسلامی می‌باشد یک ترکیب مناسبی از این تسهیلات و وام‌ها و نرخ‌های سود دریافتی متناسب با آنها باعث افزایش درآمد بانک و هم‌چنین افزایش سودآوری می‌شود. البته قابل توجه است که بیشترین درآمد بانک‌های تجاری در ایران را سودهای دریافتی از اعطای تسهیلات و وام‌ها تشکیل می‌دهند. پس رابطه مثبت مابین Lota و bttta می‌تواند مؤید آن باشد. پس پورتفولیوی بهینه این تسهیلات می‌تواند بانک را در رسیدن به سودآوری مناسب که یکی از اهداف مهم و عالیه بانک می‌باشد رهنمون نماید. اعطای تسهیلات و اعتبارات با توجه به شرایط اقتصادی و وضعیت صنعتی که در آن شرایط قرار دارد وابسته می‌باشد. پس اعطای تسهیلات بعد از تعیین صنعت مناسب که در آن شرایط در بهترین وضعیت ممکن قرار داشته باشد، می‌تواند یکی از اهداف مهم مدیریت بانک در افزایش سودآوری باشد.

متغیر اوراق بهادار و اوراق مشارکت به دارایی‌های کل (Inta) در رابطه (۱) به‌طور مثبتی سودآوری بانک را توضیح می‌دهد. البته رابطه این متغیر با سودآوری بانک دارای معنی‌داری پائینی می‌باشد. اما نشان می‌دهد که روند این متغیر تاثیر مثبتی در سودآوری بانک رفاه داشته است. البته شاید تغییرات این متغیر به علت افزایش اوراق مشارکت خریداری شده توسط بانک رفاه در سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸ و کاهش ناگهانی آن در سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۰ باشد. البته این اوراق مشارکت و سایر اوراق مشابه در سال ۱۳۸۰ در حدود ۰/۰۱ درصد می‌باشد که رقم بسیار ناچیزی از پرتفولیوی دارایی‌های بانک را در اختیار دارد.

متغیر نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی‌های کل در تمام معادلات دارای معنی‌داری بسیار بالایی می‌باشد و رابطه مثبتی با سودآوری بانک دارد و این نشان می‌دهد که با توجه به اینکه بانک‌های تجاری در ایران از فقر سرمایه رنج می‌برند و بانک رفاه کارگران نیز از این امر مستثنی نیست، نسبت سرمایه و ذخائر پائین به دارایی‌های کل به معنی اهرم بالا می‌باشد و اهرم بالا همراه با ریسک بالا و هم‌چنین با بازدهی بالا مرتبط است.

البته افزایش سرمایه بانک رفاه در سال‌های (۸۰-۱۳۷۶) که از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۰ (رشدی در حدود ۱۵۲۹) درصد) داشته بانک را به پذیرش ریسک بیشتر در پورتفولیوی دارایی‌هایش به وسیله افزایش حجم اعتبارات و تسهیلات در این سال‌ها (رشدی در حدود ۵۰۲) درصد) و هم‌چنین افزایش درآمدهای بانک (رشدی در حدود ۵۷۸) درصد) تحریک نموده است که این باعث افزایش بازده بانک شده است که موارد فوق می‌تواند

علل تاثیر مثبت Cirta بر روی سودآوری بانک باشد.

در طرف بدهی، در پرتفولیوی بدهی‌ها اکثر ترکیب سود در سپرده‌های حساب جاری بود که این به علت این می‌باشد که این سپرده‌ها هزینه کمتری در مقایسه با سایر سپرده‌ها دارند. چون در سایر سپرده‌های بانک متحمل هزینه پرداخت بهره مستقیم می‌شود. سپرده‌های پس‌انداز و مدت دار به علت مذکور کمتر سود ده می‌باشند. البته سپرده‌های حساب جاری در سال ۱۳۸۰، (۵۵) درصد از کل سپرده‌های بانک را تشکیل می‌دهند. به علل مذکور متغیر Catd رابطه مثبتی با سودآوری بانک داشته است.

بانک به علت این که حجم اعتبارات اعطائی خود را از طریق سپرده‌ها تامین مالی می‌کند و اعتبارات اعطائی بلند مدت با ریسک احتمال عدم بازپرداخت بدهی‌ها و وام‌های پرداختی و سررسید نامتناسب بدهی‌ها همراه می‌باشد. بانک جهت رفع مشکلات مربوط به ناتوانی در بازپرداخت بدهی‌ها دارائی نقدینه نگهداری می‌کند. به هر حال این دارایی‌ها با بازدهی خیلی پائینی مواجه هستند و لذا نقدینگی بالا با سودآوری پائین مرتبط می‌باشد که ارتباط منفی Liq با سودآوری بانک مؤید این مطالب می‌باشد که این شاید به علت تقاضای با کشش برای وام در بانک رفاه باشد.

کارایی مدیریت هزینه‌ها در بانک توزیع گر با معنی داری خوبی در عملکرد سودآوری بانک بوده است. به هر حال مدیریت هزینه ضعیف اساساً توزیع گر اصلی در عملکرد سودآوری ضعیف بانک می‌باشد و با افزایش این هزینه‌ها سودآوری بانک کاهش می‌یابد. به طوریکه رابطه منفی Tetal با سودآوری مؤید این جریان است و مدیریت بانک می‌تواند با کنترل صحیح اینگونه هزینه‌ها کارایی عملیاتی را افزایش و رشد سودآوری را بهبود بخشد. بانک رفاه در سال‌های اخیر نسبت هزینه‌های غیر بهره‌ای به دارایی‌های کل آن بیشتر از بانک‌های تجاری در ایران می‌باشد که باید با بکارگیری صحیح نیروی کار و افزایش خدمات رایانه‌ای و نرم افزاری اینگونه هزینه‌ها را کاهش دهد.

یکی از عواملی که تاثیر به‌سزایی در سودآوری بانک دارد رشد اقتصادی (ggdp) می‌باشد که از طریق تاثیر در بازار وام‌ها و سپرده‌ها خود را نمایان می‌سازد. البته رشد اقتصادی در سال‌های بعد از جنگ تحمیلی که در سال ۱۳۸۰ در حدود ۴/۷ درصد می‌باشد تاثیر مثبت و معنی داری در سودآوری بانک رفاه داشته است که این می‌تواند از طریق افزایش جذب سپرده‌های بانک و افزایش تسهیلات پرداختی در این سال‌ها توضیح داده شود.

رابطه متغیر دامی (Dum) یا متغیر سال‌های جنگ به علت سال‌های جنگ تحمیلی و شکست ساختاری اقتصاد ایران در این سال‌ها کاهش رشد اقتصادی و رکود اقتصادی از طریق کاهش جذب سپرده‌ها و کاهش درآمدهای بانک تأثیر منفی معنی‌داری در سودآوری بانک رفاه داشته است.

رابطه تورم با سودآوری بانک به این صورت است که با توجه به اینکه تورم در ایران پیش‌بینی شده نیست و بانک‌ها در تعدیل نرخ‌های بهره‌شان به دلیل نرخ‌های سود دستوری توسط بانک مرکزی قدرت مانور و عکس‌العمل کمی دارند و احتمال این می‌رود که هزینه‌های بانک سریع‌تر از درآمدهای آن تغییر نماید، پس باید اثر تورم بر سود بانک منفی باشد که رابطه INF با سودآوری بانک گویای این قضیه می‌باشد. سیاست‌های پولی انبساطی بانک مرکزی در سال‌های برنامه اول با اعطای مجوز اعطای تسهیلات بیشتر به بانک‌ها در این سال‌ها و با توجه به تسهیلات تکلیفی بانک مرکزی و افزایش حجم مطالبات معوق در این سال‌ها و در سال‌های بعد و افزایش هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول در این سال‌ها باعث نوسانات زیادی در سودآوری بانک بوده است. به طوری که از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۳ حجم مطالبات معوق رشدی در حدود (۱۳۶۶) درصد و هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول رشد در حدود (۶۹۳) درصد به طوری که سود قبل از مالیات در سال ۱۳۷۰ و ۱۳۷۱ رشدی منفی نسبت به سال‌های قبل داشته است که رابطه منفی با معنی‌داری بالا متغیر Dum1 با سودآوری آن را نشان می‌دهد.

نتایج و پیشنهادها

یافته‌های این تحقیق ویژگی‌ها و مشخصات روشنی را از عملکرد بانک رفاه کارگران در دوره‌های سودآوری آن بیان می‌کند.

در بررسی این یافته‌ها و بدنبال آن پیشنهادهایی که ارائه می‌شود، می‌تواند برای مدیریت بانک و حقوق صاحبان سهام (سازمان تامین اجتماعی) مفید باشد.

از آنجائیکه کارایی در مدیریت هزینه‌ها که یکی از عوامل تعیین‌کننده داخلی با معنی‌داری بالا در سودآوری بانک رفاه می‌باشد و هزینه‌های غیربهره‌ای به دارایی‌های کل این بانک بیشترین مقدار در بین بانک‌های تجاری است و بیانگر متحمل شدن هزینه بیشتری در انجام عملیات بانکی می‌باشد، پس برای بهبود سودآوری آن باید مدیریت بانک بیشترین توجه را به تمرکز در کنترل صحیح هزینه‌ها و کارایی عملیاتی آن داشته باشد و

مدیریت بانک لازم و ضروری است که بیشترین فعالیت و توان خود را در افزایش سپرده‌های حساب جاری که دارای توزیع دهندگی مثبت در سودآوری بانک می‌باشد قرار دهد. بنابراین به‌منظور به‌دست آوردن عواید بیشتر که اکثر سپرده‌های حساب جاری دارای هزینه بسیار کم می‌باشند و با توجه به اینکه در صنعت بانکداری جهانی فناوری رایانه‌ای و ارائه کیفیت بهتر خدمات^۱ به‌طور سریع در بانکداری الکترونیکی و خدمات مالی اینترنتی در حال گسترش و پیشی گرفتن است که تمام این عوامل در عملیات داخلی و خارجی بانک‌ها و تعامل با مشتریان (سپرده‌گذاران و ...) مورد توجه زیاد قرار گرفته‌اند که همه این پیشرفت‌های اساسی تاثیر به‌سزایی در کاهش هزینه‌ها و افزایش درآمدها و از این رو سودآوری بانک‌های تجاری داشته‌اند و بانک رفاه می‌تواند از این طریق و با ارائه کیفیت خدمات بهتر و تنوع خدمات بانکی سپرده‌های حساب جاری خود را به بالاترین جذابیت ممکن رسانده و باعث افزایش آنها شود. هم‌چنین مزیت سپرده‌های حساب جاری که متحمل هزینه هستند این است که نیازهای معاملاتی مشتریان که بیشتر می‌تواند مورد پذیرش و قبول سپرده‌گذاران باشد حتی اگر پرداخت‌های کارمزد آنها پائین باشد را آسان و سهل می‌کند.

افزایش حجم سپرده‌های دیداری می‌تواند یک ابزار استراتژیک برای بانک رفاه کارگران برای بهبود سودآوری آن باشد و در ضمن رتبه (یا مکانش) را در وضعیت بهتری از دیگر واسطه‌گری‌های بانکی و مؤسسات مالی و بانک‌های تجاری در رقابت برای جذب سپرده قرار دهد.

البته سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت و بلندمدت و پس‌انداز به علت پرداخت‌های بهره‌ای و هزینه جوائز قرض الحسنه نمی‌تواند به‌عنوان یک عاملی که سودآوری بانک را کاهش می‌دهد بررسی شود. اما در عوض این سپرده‌ها به علت ماندگاری و استحکام بالای آنها هم‌چنین به‌عنوان یک ابزار استراتژیک در رقابت با بانک‌های تجاری و سایر مؤسسات مالی دیگر مورد توجه و بررسی قرار می‌گیرند.

در رابطه با پرتفولیوی دارایی‌ها نتایج نشان می‌دهد که بانک می‌بایست در وام و تسهیلات متمرکز شود و آنها را به سرمایه‌گذاری مستقیم و مشارکت حقوقی ترجیح دهد. زیرا اینگونه سرمایه‌گذاری‌ها نیازمند افراد ماهر و تجربه تجاری به‌منظور بهبود عملکرد و

^۱Service Quality

سودآوری می‌باشد.

بنابراین بانک رفاه می‌باید در اعطای اعتبارات برای تامین مالی سرمایه‌گذاری‌ها در بخش‌هایی که نوسانات قیمت در آنها زیاد می‌باشد احتیاط نماید. در این زمینه اعطای اعتبارات و تسهیلات به بخش‌های سودده اقتصادی با سیستم‌های کنترل صحیح و مدیریت اعتبارات بی‌خطر و منطقی پیشنهاد می‌شود.

بانک رفاه نباید بیشتر از یک حدی در اعطا و واگذاری وام‌ها افراط کند. از آنجائیکه متغیر نقدینگی به عنوان یک پروکسی به وسیله نسبت وام‌ها و تسهیلات به سپرده‌ها که به‌طور معمول یک تاثیر منفی در سودآوری بانک دارد ظاهر می‌شود، یک دلیل ممکن برای این شاید هزینه بالای وام‌هایی که در معرض خطر عدم پرداخت قرار دارد که باعث افزایش هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول می‌شوند، باشد.

تاثیر ترکیب دارایی‌ها یعنی وام‌ها و اعتبارات و تسهیلات، اوراق بهادار و مشارکت مستقیم در این مطالعه بررسی شده است. از آنجائیکه ترکیب وام‌ها به عنوان توزیع‌گر اصلی با معنی‌داری بالا به سمت سودآوری بانک ظاهر شده است، تحلیل جزئیات بیشتر از پرتفولیوی وام‌ها برای مدیریت بانک در ساختار پرتفولیوی دارایی سودآور و با ثبات و بی‌خطر، مفید است.

منابع

۱. بانک رفاه کارگران، صورت‌های مالی (۸۰-۱۳۶۲).
۲. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش‌های اقتصادی و ترازنامه (۸۰-۱۳۷۵).
3. A, M, Santamero. (1980). Regulation of Bank Capital and Portfolio. *Journal of Finance*. Vol. 35, No. 5, pp: 1235- 1250.
4. Bourke, Philips. (1989). Concentration and other Determinants of Bank Profitability in Europe. North America and Australia. *Journal of Banking and Finance*. Vol. 13, No. 1, pp: 65- 79.
5. Demirguc- Kunt, Asli and Harry Huizinga. (1999). Determinants of Commerical Bank Interest Margins and Profitability. Some International Evidence. *World Bank Economic Review*. Vol. 13, No.2, pp: 379- 408.
6. Guru, B; Staunton, J. and Mugam. (1999). Determinants of Comercial Bank Profitability in Malaysia. Working paper.
7. Heggstad, Arnold, A. (1977). Market Structure, Risk and Profitability in Commerical Banking. *The Journal of Finance*. Vol. 32, No. 4, pp: 1207-1216.
8. Molyneux, P. and Thornton, J. (1992). Determinants of European Bank Profitability: A Note. *Journal of Banking and Finance*. Vol. 16, No. 6, pp: 1173- 1178.
9. Perry, P. (1992). Do Banks Gain or Lose From Infaltion. *Journal of Retail Banking*. Vol. 14, No. 2. (Summer), pp: 25- 30 .
10. Short, Brock K. (1989). The Relationship Between Commerical Banks Profit Rates and Banking Concentration in Canada , Western Europe and Japan. *Journal of Banking and Finance*. Vol. 3, No. 3, pp: 209- 219.
11. Stinenherr, A. and Huveneers, C. (1994). on the Performance of Differently Regulated Financial Institution: Some Emperical Evidence. *Journal of Banking and Finance*. Vol. 18, No. 2, pp: 271- 306.
12. Williams, D.; Lioyd, M.; Molyneux, Phil and Thornton. (1994). Market Structure and Performance in Spanish Banking. *Journal of Banking and Ficance*. Vol. 18, No. 3, pp: 433- 443 .